

Władylena Sokyrska, *Widnosciny miż RSFRR i USRR (1919–1929 rr): administratiwno-teritorialnyj ta politiko-ekonomicznyj dyskurs*, Wydawnień Soczynskij M.M., Umań 2017, ss. 578 + nlb. 2.

Recenzowana książka jest rozprawą habilitacyjną Władyleny Sokyrskiej, znanej badaczki nie tylko na Ukrainie, lecz także w Polsce, gdzie uczestniczyła w konferencjach naukowych, jak również wydała istotne publikacje. Jej opublikowana rozprawa kandydacka (doktorska) o historyku Grigoriju Hrabanie, badaczu ruchów hajdamackich i koliszczyzny, przybliżyła sylwetkę tego uczonego także w środowisku historyków polskich. W 2017 r. opublikowany został nasz wspólny artykuł w czasopiśmie „Przegląd Nauk Historycznych” o polsko-ukraińskim dyskursie w kontekście ruchów hajdamackich i koliszczyzny, w którym każdy z nas przedstawił własne spojrzenie na stosunki polsko-ukraińskie w XVIII w.¹

W ostatnich latach Władylena Sokyrska zmieniła swoje zainteresowania naukowe, czego efektem jest recenzowana książka. Składa się ona z następujących elementów: spisu treści, wykażu skrótów, przedmowy, pięciu rozdziałów (I. Stan badań, źródła i metodologia badań; II. Unifikacja polityczno-administracyjna wzajemnych stosunków rosyjsko-ukraińskich; III. Stosunki dyplomatyczne i administracyjno-instytucjonalne między republikami; IV. Międzyrepublikańskie kolizje interesów w stosunkach handlowo-ekonomicznych i budżetowych; V. Formowanie wspólnego narodowo-gospodarczego kompleksu: teoria i praktyka), posłowa, wykazu wykorzystanych źródeł i literatury, indeksu nazwisk, indeksu geograficznego i aneksów.

Władylena Sokyrska podjęła bardzo istotny, a jednocześnie trudny problem relacji rosyjsko-ukraińskich w pierwszym dziesięcioleciu władzy bolszewików. Autorka szeroko i kompleksowo

¹ W.W. Sokyrska, T. Srogosz, *Hajdamacy i koliszczyzna w historiografii polskiej i ukraińskiej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 2, s. 7–41 [= *The haidamaks and Koliyivshchyna in the Polish and Ukrainian historiography. The Polish-Ukrainian duet*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, vol. VI, No. 3, s. 7–40].

je przedstawiła, przeanalizowała czynniki, które oddziaływały na kształtowanie się i działalność organów władzy, charakter wzajemnych stosunków, koncepcje polityki rosyjskiej i proces kształtowania granic między Rosją Radziecką a Ukrainą Radziecką.

Zakres chronologiczny książki nie pozostawia wątpliwości. Po rewolucji lutowej w Rosji z inicjatywy partii politycznych i elit narodowych zaczęto tworzyć zręby ukraińskiej państwowości. W dniu 17 marca 1917 r. w Kijowie powstała Ukraińska Centralna Rada, a na jej przewodniczącego wybrano najwybitniejszego historyka ukraińskiego Mychajła Hruszewskiego. Utworzono Ukraińską Republikę Ludową, funkcjonującą do 1921 r. (z przerwą na Państwo Ukraińskie, nieoficjalnie zwane Hetmanatem). W 1919 r. powstało państwo marionetkowe, zależne od Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, ze stolicą w Charkowie, czyli Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka, która w 1922 r. stała się republiką związkową. Natomiast w 1929 r. zakończył się proces formowania statusu republiki w składzie Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich.

Swoje badania Władylena Sokyrska oparła na solidnych podstawach źródłowych i piśmienniczych. Są to przede wszystkim źródła archiwalne z: Centralnego Państwowego Archiwum Wyższych Organów Władzy i Urzędów Ukrainy w Kijowie, Centralnego Państwowego Archiwum Stowarzyszeń Społecznych Ukrainy w Kijowie, Państwowego Archiwum Federacji Rosyjskiej w Moskwie, Rosyjskiego Państwowego Archiwum Historii Społeczno-Politycznej w Moskwie. Autorka wykorzystwała imponującą liczbę fondów archiwalnych. Równie okazałe prezentuje się liczba źródeł drukowanych, w tym protokołów posiedzeń, różnych pism etc., a także prasy i wydanych materiałów. Wykaz wykorzystanej literatury przedmiotu obejmuje 359 pozycje, oczywiście w znacznej większości ukraińskie i rosyjskie. Odwołano się też do pozycji w języku angielskim, w tym pisanych przez przedstawicieli ukraińskiej diaspory, bardzo aktywnej za Oceanem. Jak stwierdziła Władylena Sokyrska, mimo tak licznej literatury przedmiotu stosunki wzajemne między Ukraińską Socjalistyczną Republiką Radziecką a Rosyjską Socjalistyczną Federacyjną Republiką Radziecką w sferze ustroju administracyjno-terytorialnego, ekonomiki, finansów, interesów republik pozostawały poza zainteresowaniami badaczki (s. 30).

Unifikacja polityczno-administracyjna wzajemnych stosunków rosyjsko-ukraińskich, w tym kształtowanie granic, przebiegała

pod dyktando rosyjsko-bolszewickiej strategii unitaryzmu. Według tej strategii następowało kształtowanie granicy ukraińsko-rosyjskiej, w tym ustanowienie granicy na Doniecczyźnie i południowo-wschodnim regionie Ukrainy. Uwidaczniały się także osobliwości międzyregionalnych relacji między Krymską Autonomiczną Socjalistyczną Republiką Radziecką a Ukraińską Socjalistyczną Republiką Radziecką.

W latach dwudziestych XX w., kiedy stosunki między Ukrainą Radziecką a Rosją Radziecką dopiero się kształtowały, w ograniczonym zakresie funkcjonowała dyplomacja i relacje administracyjno-instytucjonalne. W 1920 r. przy Ludowym Komisariacie Spraw Narodowościowych Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej utworzono Ukraińskie Przedstawicielstwo. Władylena Sokyrka przeanalizowała status tej instytucji. Jej funkcjonowanie zostało wreszcie ograniczone w 1931 r. specjalnym postanowieniem Rady Komisarzy Ludowych do działań na rzecz gospodarczego i kulturalnego budownictwa Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich. Oprócz tego w krótkim okresie, czyli w 1920 r., w Moskwie rozmowy prowadziła misja Ukraińskiej Republiki Ludowej. Ówczesna polityka konsekwentnie zmierzała do funkcji unitarnych i obsadzenia przez bolszewików instytucji w Ukraińskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej.

Szczególnie interesujący jest rozdział dotyczący organizacyjno-prawnych i społeczno-ekonomicznych zasad funkcjonowania „systemu budżetowego federacji”, odgórnego pogłębiania związków handlowo-ekonomicznych. Władylena Sokyrka na wstępie wyjaśniła ewolucję pojęcia „budżet ogólnofederacyjny”, a następnie przeanalizowała prawa budżetowe poszczególnych republik, ich instytucjonalny i nomenklaturowy status, stojący w sprzeczności z budżetem ogólnofederacyjnym. Autorka omówiła też procentowy udział Ukrainy i Rosji w ustalaniu budżetu ogólnofederacyjnego, raczej niepozwalającego na zabezpieczenie realnych potrzeb rozwoju republiki. W latach dwudziestych XX w. rosła rola Upoważnionego Ludowego Komisariatu Handlu Zagranicznego Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej przy władzach Ukrainy Radzieckiej, a także innych instytucji rosyjskich.

W ostatnim rozdziale Władylena Sokyrka zauważyła wiele istotnych rozbieżności między Ukrainą Radziecką a Rosją Radziecką/Związkiem Radzieckim, dążenie do unifikacji, stworzenia ogólnozwiązkowego „narodowo-gospodarczego kompleksu”, podporząd-

kowania władzy centralnej, działań wbrew interesom ukraińskim. Nie obyło się wówczas bez dyskusji i rozbieżności. Wśród uczonych i działaczy pojawiały się sprzeciwy, argumentowano, że Ukraina nie jest przecież prowincją Rosji, rozważano zalety i wady decentralizacji i unifikacji (głównie ekonomicznej). Przeważało jednak jedynie słuszne stanowisko branżowo-terytorialnego podziału przemysłu na republikański i związkowy.

W posłowniu Władylena Sokyrska przedstawiła wnioski, jakie nasuwają się z badań nad stosunkami Ukrainy Radzieckiej i Rosji Radzieckiej. Polityka bolszewików konsekwentnie prowadziła przez nacjonalizację zasobów i przeobrażenie ekonomiki do utworzenia narodowo-gospodarczego kompleksu. Autorka podała następujące czynniki niekorzystne (a może lepiej stwierdzić: tragiczne) dla Ukrainy: „Konstytucyjne ukształtowanie Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich, ustanowienie monopartyjnego systemu politycznego i jego elity z państwowym aparatem, przekształcenie wyższych organów władzy Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Radzieckiej w centralne organy władzy Związku, podporządkowanie strategicznych gałęzi przemysłu ukraińskiego, demonstracyjne ignorowanie interesów Ukrainy” (s. 502).

Sądzę, że książka Władyleny Sokyrskiej wypełnia lukę nie tylko w historiografii ukraińskiej i rosyjskiej, lecz także europejskiej. Jej lekturą mogą być zainteresowani zwłaszcza sowietolodzy, którzy czasem konstruują bardzo ogólne koncepcje bez badań źródłowych.

TADEUSZ SROGOSZ

UNIwersytet HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZY
IM. JANA DŁUGOSZA W CZĘSTOCHOWIE*

Bibliografia

OPRACOWANIA

Sokyrska W., *Widnosciny miż RSFRR i USRR (1919–1929 rr): administratiwno-teritorialnuy ta politiko-ekonomicznuy dyskurs*, Umań 2017.

Sokyrska W.W., Srogosz T., *Hajdamacy i koliszczyzna w historiografii polskiej i ukraińskiej*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, R. XVI, nr 2, s. 7–41 [= *The haidamaks and Koliyivshchyna in the Polish and Ukrainian historiography. The Polish-Ukrainian duet*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2017, vol. VI, No. 3, s. 7–40].

* Wydział Filologiczno-Historyczny, Instytut Historii, Zakład Metodologii Historii i Historii Historiografii, e-mail: tadeusz.srogosz@ajd.czystochow.pl.